

Joan Vey per l'avinguda Mossèn Alcover l'estiu del 2009.

la Mallorca més moderna, abocada a canvis sociològics i econòmics que eren impensables fa unes dècades.

Ells, aliens a tot això, mantenen la seva personalitat i idiosincràsia sense por. Segueixen amb la seva vida, adaptant-se a cada una de les variables que es van introduint: ja sigui pel mal temps, ja sigui per motius de salut, ja sigui perquè en *Menut* té vint-i-cinc anys...⁷

BIBLIOGRAFIA:

- ADROVER ROSSELLÓ, Pedro (2002). *Alquerías y viejas "posessions" de Manacor*. Manacor: Gràfiques Muntaner.
- ALCOVER, Antoni Maria; MOLL, Francesc de B. (1980). *Diccionari català, valencià, balear*. Vol. II. Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR (1984). *Las Baleares*. Palma de Mallorca: José I. de Olañeta, Editor.
- MASCARÓ GALMÉS, Martí; ANTICH ADROVER, Francesc; SEGURA CORTÈS, Pere A.; SALOM SANCHO, Josep M. (1999). *Els regants de sa Vall de la Nou*. AJUNTAMENT DE MANACOR: El Gall Editor.
- MASCARÓ PASARIUS, J. (1987) *Mapa general de Mallorca*. Palma de Mallorca: Jorvich, S.L.
- SITJES VILARÓ, Eugènia (2007). "Les ampliacions modernes del sistema hidràulic de sa Vall", dins AJUNTAMENT DE MANACOR. *Manacor, tradició i modernitat (s. XVI- s. XIX)*. IV *Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Manacor: Gràfiques Muntaner.

⁷ Agraïm la correcció del text a Bartomeu Carrió Garau.

En Parragó, un lladre manacorí del segle XIX

Antoni Pasqual Andreu

Introducció

Totes les comunicacions que apareixen en els sis toms de les Jornades d'Estudis Locals, i les que apareixeran més endavant, són com un ull de bou que ens permet guaitar en el passat del nostre poble. Perquè la nostra història no coixegi, és convenient que sigui escrita després d'estudiar i analitzar des de tots els caires possibles els esdeveniments del passat, així com els personatges que per la seva obra o fets han influït en el seu desenvolupament. Una de les coordenades que situen ara Manacor en aquest punt exacte del món és d'essència immaterial i està forjada amb les actituds, les decisions, les accions i els gusts de les manacorines i els manacorins, i algun extern que ens ha precedit, així com la dels ciutadans que ara hi vivim. L'aliatge s'estructura de l'esforç, la bonhomia, la intel·ligència i el coratge que hom té o ha tingut, com també de la maldat, l'abandonament, la covardia i el consentiment.

Aquest estudi pretén perllongar dins el record del poble un dels personatges manacorins que per les seves accions i fets es guanyà estar damunt una peanya d'un museu, però dins la sala on es localitzen els individus foscs de la nostra història. Aquest personatge, ni més ni manco, era n'Antoni Rosselló, *Parragó*, el qual fou un dels membres més destacats d'una quadrilla de lladres que perpetrà uns fets delictius i criminals que varen commoure seriosament la societat mallorquina de la segona dècada del segle XIX. Tant és així, que ara, ja de ple dins el segle XXI, encara podem trobar viu, però com un caliuet colgat de cendra, aquest trasbals, aquest mal record que han heretat els nostres padrins dels seus. Creureu que encara hi ha gent major a més d'un poble de l'illa que coneix aquest personatge encara que ni d'un bon tros hagi viscut a temps seu? Uns parlen dels robatoris comesos; altres només en coneixen una cançó o un topònim relacionat. Hi ha gent que en sap una frase feta o on hi ha, o hi havia, plaques col·locades per recordar que en aquell indret el lladre n'havia fet, de les seves.

Amb el bolic d'aportacions orals esmentades, que són valuosíssimes malgrat la seva lleugeresa, algun document d'arxiu i un repàs del que han escrit els historiadors sobre ell, intentarem retratar-lo i veure què ocorregué l'hivern de l'any 1828 perquè l'individu fos tan famós.

Qui ha escrit sobre en Parragó?

Per a més d'un, la història d'en Parragó segurament li és desconeguda. Per aquesta raó hom pot pensar que no hi ha res escrit sobre aquest personatge. La veritat és que la informació escrita no abunda i, per a més afegit, part de l'existent la trobam en publicacions editades a altres pobles o en manuscrits que es localitzen a diferents biblioteques.

Primerament hauríem de mencionar els sucosos articles de Mn. Joan Parera Sansó (1865-1928) a la revista poblera *Sa Marjal*.¹ El prevere és qui ha escrit més sobre en Parragó. El robatori més sonat atribuït a la quadrilla de lladres de la qual ell era membre, i possiblement el darrer perpetrat per tots ells, fou comès a l'església parroquial de sa Pobla, la nit de sant Blai de 1828. Parera, molt vinculat a aquesta església, amb un estil molt personal recrea com succeïren el fets i com s'hagueren de veure els bandejats per haver comès les malifetes. Les entrevistes realitzades a veïnats de sa Pobla i Manacor, tots ells nats en el segle XIX, li ven-gueren com l'anell al dit per conèixer bé la història del bandoler.

L'erudit Antoni Furió Sastre, investigador del segle XIX, anotà en el seu llibre manuscrit titulat *Noticiario o Anales de Mallorca correspondientes a los años*

Pintura de Mn. Joan Parera a l'Oratori de Crestatx.

1825 hasta 1840² els esdeveniments d'aquest cas dia per dia, aportant informació valuosíssima.

Joan Llabrés Bernal, en el seu recull de *Noticias y Relaciones históricas de Mallorca*, transcriu de diferents fonts els succeïts més destacats de les primeres dècades del segle XIX. A l'autor, no li passa per alt el cas que aquí s'analitza. Realitza unes transcripcions de manuscrits, que atribueix a Joaquim M. Bover, que corresponen gairebé tots als mateixos que apareixen en aquesta comunicació i que pertanyen al manuscrit d'Antoni Furió Sastre.

Quant als autors locals, hi ha per citar Antoni Gomila i Albert Carvajal, que en el seu llibre *Així és Fartàritx* dediquen un capítol a l'individu estudiat, ja que era fartarixol.

El personatge

Resoldre la incògnita de veure quin és el nom de fonts del personatge estudiat ha estat una trescalamena. L'autor dels articles de la revista *Sa Marjal* ens presenta en Parragó amb el nom de Miquel. Els altres historiadors defensen que nomia Antoni. Sabem que el famós lladre visqué colcant entre els segles XVIII i XIX, i que a la darrerria de la segona dècada del segle XIX ja era un home granat, però no en sabem la data de naixement, cosa que ens permetria localitzar el seu registre

1 Parera era natural de Manacor. Fou ordenat prevere l'any 1889. Gairebé des de la seva ordenació fins a la seva mort residí a sa Pobla i n'ocupà des de 1890 a 1927 el càrrec de vicari. Exercir aquesta tasca un període tan prolongat de temps duu que encara avui sigui recordat pels poblers com el vicari Parera. El sacerdot visqué molt vinculat al poble. L'any 1906 fundà el Mont de Pietat "Un sol cor". Tres anys més tard, fundà la revista local *Sa Marjal*, la qual dirigí fins a la seva mort. L'Ajuntament de sa Pobla, l'any 1990, en reedità -en edició facsímil- la col·lecció, integrada ara en deu volums. Aquesta informació ha estat extreta del llibre *Temps i Gent de sa Pobla* (LÓPEZ 2002) i de l'article d'Alexandre Ballester titulat "La revista 'Sa Marjal' ja és centenària", publicat en el núm. 143 (2009) del *Butlletí Municipal*. Els articles que es poden localitzar a *Sa Marjal* que fan referència a en Parragó són els següents (tots de l'edició facsímil): "En Perregó" (vol. I, p. 45-61), "Carta importantíssima sobre el robo de Perregó", escrit en castellà, (vol. II, p. 83-85) i "En Perregó" (vol. X, p. 3-7). Les citacions de dita revista que es fan en aquesta comunicació també són totes de l'edició facsímil. L'autor de la present comunicació assumirà les crítiques, si n'hi ha, pel fet d'haver atribuït els tres articles a l'ànima de la revista, quan només n'hi ha un de signat amb les inicials del seu nom i primer llinatge (els altres dos, un no està signat i en l'altre l'autor empra el gentilici local en lloc del nom o pseudònim).

2 Aquest llibre manuscrit es localitza a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. Correspon al manuscrit 502 del *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca del Monestir de Montserrat*. És un exemplar del fons "Aiamans". Vegeu-ne la bibliografia.

de baptisme. Per altra banda, en el llibre de registre que pertoca no apareix l'acta de celebració del seu funeral,³ la qual cosa desanima qualsevol a continuar indagant en l'assumpte. Són llavors, els documents de l'època, els que ens fan veure que el vertader nom d'en Parragó era Antoni. Parragó era el seu malnom. A Manacor, avui en dia, hi ha diferents famílies que encara duen aquest sobrenom.

Carvajal i Gomila, a *Així és Fartàritx*, ens expliquen que en Parragó ja de jove quedà fora de la llei per haver comès delictes menors per la nostra contrada.⁴ Per por de no ser detingut i portat a la justícia canvià d'aires i s'establí a la zona de sa Pobla, on aviat creà una quadrilla de lladrons de la qual era el capítost.⁵

Mn. Joan Parera puntualitza que el delinqüent, quan parava per sa Pobla, es refugiava amb els seus seguidors a una caseta al pujol de Son Sabater⁶ i quan baixava a la vila tenia posada a una casa situada a un cap del carrer Ample. El prevere, gràcies al testimoni de la gent que entrevistà, pogué realitzar el retrat físic d'en Parragó.

Ens diu que era petit d'estatura, gruixudet i de mal aspecte. Solia dur camisa de bri i calçons d'escandalari. L'any 1828 tenia una cinquantena d'anys.⁷

3 A la primeria del segle XIX encara no es troben en funcionament els registres civils. Acudirem a l'Arxiu Diocesà de Mallorca per consultar el llibre de registre dels funerals oficiats en les dates de la mort d'en Parragó. Mn. Antoni Gili, que coneixia de quina manera morí el malfactor, m'explicà que era normal no trobar l'acta de l'ofici funeral ja que és possible que no s'hagués celebrat. En alguns casos, com ara mort violenta, mort per suïcidi o execucions, estava en les mans del prevere oficiant acte religiós (i emplenar llavors l'acta que corresponia) o no.

4 El mal rumb que portà el nostre personatge dins la seva carrera delictiva l'obligà a passar moltes hores entre barrots o a amagar-se sovint de la justícia. El clavari local Martí Febrer comunicava al nostre Ajuntament que l'any 1818 havia hagut de pagar 5 lliures i 8 sous per socórrer o mantenir Antoni Rosselló, *Parregó*, que es trobava reclús a la presó de Palma (*AMM 1769/3 Documents de la presó. 1814-1904*). Per altra banda, l'amo en Biel Fons, *Ferrino* (1913), ens mostrà una cova a Son Caules dins la qual havia sentit contar, quan era un pollastrell, que altre temps s'hi amagava un lladre conegut amb el nom d'en Parragó. S'anomena la cova d'en Parragó. Si és veritat que en aquesta cavitat es refugià, es pot afegir a la llista on apareix la cova d'en Roget (Lloseta), la cova d'en Castellà (Mancor de la Vall), la cova d'en Pelleringo (Santa Eugènia), etc., que fan referència a cavitats de l'illa que han estat amagatall de lladres famosos.

5 Carvajal i Gomila, així com Parera anteriorment, presenten en Parragó com el cap de la quadrilla de delinqüents que perpetrà l'hivern de 1828 un dels robatoris més sonats del segle. Una notícia que apareix en el noticiari d'Antoni Furió (*FURIÓ 1840*), que podreu veure més endavant en aquest estudi, contraduïu la tesi dels tres manacorins. Així, és arriscat afirmar que en Parragó era el líder del grup, però tenint en compte el llegat folklòric, testimonial, filològic, etc. que encara trobam, ningú no pot negar que fos un dels membres del grup més destacats i rellevants.

6 El pujol de Son Sabater es localitza a la carretera que va de sa Pobla a Pollença, prop de l'Oratori de Crestatx.

7 *Sa Marjal*. Vol. I. p. 45-46.

Sa cova d'en Parragó (Son Caules).

Un exemple clar, que encara avui resta ben viu aquest personatge manacorí dins la memòria popular poblera, és el testimoni de na Joana Rebassa i Serra (1923):⁸

“En Parragó era un lladre molt dolent. Robava molt i va fer molts de desastres a sa Pobla. No duia res bo dins ell! Amb un altre lladre, va matar l'amo i sa madona d'una possessió. S'enfilava com un dragó per ses parets de ses cases i va robar es sagrari de l'església.”

Na Joana no sabia res més d'aquest lladre de lladres: ni que nomia, d'on era i molt manco quan realitzà les crues malifetes.

Els fets

Nombrosos són els robatoris i altres tipus de delictes que s'atribueixen a en Parragó i als seus amics, els quals tenien acoquinada la població de l'illa. La cosa agafà tal magnitud que dins les converses de la nostra gent major encara es deixen sentir frases fetes com les següents, que s'usen quan es parla d'un individu que segueix el mal camí del personatge estudiat:

8 Aquesta dona, poblera de cap a peus, resideix a Manacor des de fa deu anys. L'entrevista es realitzà el mes d'agost de 2007.

“És més lladre que en Parragó.”

“És més dolent que en Parragó.”

“La sap més llarga que en Parragó.”

El mateix origen té l'adjectiu de *parragó* o *parragona* (sigui home o dona), atribuït a la persona que és escamesa en forma d'insult o es parla d'ella per haver robat.

La pregunta que haurem de respondre a continuació és quins tipus de delictes va cometre en Parragó perquè encara avui sigui recordat. Sabem que dins el seu currículum de malfactor abunden els petits robatoris, però aquests avui ja han prescrit i resten dins l'oblit. Ben al contrari succeeix amb els fets delictius i criminals perpetrats a la darrerria de l'any 1827 i primeria del 1828, els quals desencadenaren la indignació del poble i la persecució del delinqüent per les forces de l'ordre fins que el feren ballar amb un mal so.

Vet aquí, en endavant, una pinzellada de com esdevingueren els fets.

Dia 19 de desembre de 1827, el batle reial de Pollença, Pedro Rull, informava els membres de la sala del consistori pollencí que, a les onze de la nit del dia abans, la donada de l'Oratori de Nostra Senyora del Puig havia donat part d'un robatori perpetrat a l'oratori i a la casa dels donats per part de tres homes desconeguts. S'emportaren, segons ella, la làmpada de plata, la creu de plata, els doblers del caixó de la taula de l'església, el caixó de la capella de sant Magí, llençols, així com també un rosari i una creu d'or seus i roba del donat. Per dur endavant dita empresa romperen portes, l'arca de la cambra dels obrers i l'armari on estava custodiada l'esmentada creu de plata.⁹

Es veu que, de tal robatori, els lladres no en sortiren escàpols. La notícia que es pot veure a continuació, que apareix en el manuscrit de l'historiador Antoni Furió, ens fa veure que es tracta de la quadrilla d'en Parragó:

“Dia 9 [gener de 1828]. Fue llevado preso á Palma Bartolomé Ordines de S^a. Marg^a. Antonio Rosselló Parragó de Manacor y Antonio Más Maset, por ladrones los cuales entre otros exesos y maldades sobresalen el haber robado en Diciembre ultimo todas las alajas y ropas del Santuario de N^a. S^a. del Puyg de Pollenza y haber con desacato ahorcado de un árbol á la S^a. Imagen. El haber dado de puñaladas á dos compañeros suyos en los robos y despues de creydos ya muertos los hecharon en un profundo pozo que hay en un pinar contiguo á la Villa de la Puebla en el camino de Palma y arrojaron despues infinidad de piedras sobre aquellos desgraciados que á no haber tenido dicho pozo una cavidad en un lado el dicho pozo hubieran pericido víctimas del furor de sus antiguos compañeros. Despues de marchados los asesinos el uno se ingenió á

salir del pozo puesto de traves moviendo los pies y manos alternativamente y habiendo logrado llegar al borde del pozo se travó y cayo otra vez en el, pero por haber dado en el agua no esperimentó descalabro de consideracion en aquel momento lo que le movio á tentar segunda vez fortuna y salió al cabo con su intento y desnudo, lleno de sangre de la muchas heridas y todo trastornado pasó á la Villa de Muro donde dió parte al Comisionado que desde Palma había pasado allí para aprenderlos y le dió noticia de su paradero y de como quedava el compañero cuasi muerto en el pozo que era uno que habia enbiado el Capitan general á reunirse con ellos para que diese aviso del paradero de la Compañía que tanto ruydo metia por sus exemplares crueldades.”¹⁰

Els membres de la quadrilla no devien estar a gust entre barrots. No se sap com, però aviat foren defora. Però tot fou sortir de l'encallador per entrar-ne dins un altre. Un fragment d'un glosat d'en Sostre pareix fet per a l'ocasió:

“[...] qu'entra dins se maldad
en veure es bé no se jira
y es desitx sempre l'estira
per torná caure'n pecat.”¹¹

Sembla que en Parragó i els seus companyons quedaren llépols amb el robatori comès a l'Oratori del Puig de Maria, encara que posteriorment haguessin estat detinguts.¹² A la nit, l'únic impediment que trobaven per entrar a una església era que normalment estava ben tancada. No hi havia por de ser descoberts ja que ningú no hi residia. Així, el pròxim objectiu fou fer casa santa a la casa més santa de sa Pobra: la seva església parroquial.

Parera ho narra així:

“Era la nit del dia de Sant Blay, dia 3 de Febrer del mencionat any de 1828: la boca de un llop no es tant negre com aquesta nit de tan trits recorts. Sobre les onze del vespre serian quant en Perregó y els seus tres mals amichs se presentan a la nostra parroquia per cometre un crim horrendo y sacrílech: a la fi se son

⁹ AMP Actes municipals - 1708 (1823-1830).

¹⁰ A. FURIÓ SASTRE, *Noticario o Anales de Mallorca correspondientes a los años 1825 hasta 1840*, p. [64-65]. Parera transcriu de la mateixa font la notícia. La presenta traduïda al català. Aporta la informació que el pou esmentat era conegut com el pou de n'Auberdí i explica on es localitzava, ja que fou tapat a temps seu (*Sa Marjal*. Vol. X, p. 3-7).

¹¹ El macianer Sebastià Llinàs Barceló, *Garriguer*, sap de cor aquests versos. Són un petit fragment del glosat titulat *El Profit del mal obrá. Un fity abandonat del seus pares*, de l'excel·lent glosador de Cas Concos des Cavaller Sebastià Vidal Barceló, *Sostre*, (1888-1966). El glosat fou editat en plaquetes, possiblement pel mateix autor.

¹² En Parragó no era la primera vegada que passava per la presó per haver robat en una església. Joan Ferrer, notari i escrivà de la ciutat d'Alcúdia, certificava, dia 25 de novembre de 1826, que Antonio Rosselló, àlies *Parregó*, natural i veí de Manacor, havia estat tancat a la presó reial d'Alcúdia de dia 26 de maig de 1825 a dia 16 d'octubre de 1826 per haver robat diverses joies de plata a l'església parroquial d'Alcúdia (*AMM 1769/3 Documents de la presó. 1814-1904*).

resolts entrar dins l'església y robar ses llantias de plata, els vasos sagrats y totes les alhacas que pujan. [...]”¹³

Els lladres aconseguiren entrar per un finestró tancat que hi havia a l'actual capella de les relíquies, per on altre temps treien els morts per dur-los al cementiri, que es trobava aferrat al temple.¹⁴

És difícil entendre avui el que significà aquest robatori per a la societat de l'època. La devoció de la gent era molt intensa i els símbols i les imatges que veneraven eren considerats per qualsevol cristià inviolables; i fer-los malbé, un autèntic sacrilegi. Així, el que produí la consternació col·lectiva a sa Pobla, fins al punt que caigueren llàgrimes i els punys alçaren armes, no fou la profanació de l'església parroquial en si, sinó el botí que se'n dugueren de l'interior.

Furió descriu els fets de la següent manera:

“Dia 3. Domingo por la noche entraron ladrones en la Igl^a. Parroquial de la villa de la Puebla y despues de haber robado todas las alajas de oro y plata tomaron la custodia con el Santísimo Sacramento y se la llevaron, igualmente robaron el copon, las dos medias naranjas que sirben para dar la comunión y las Sagradas formas las degaron por el suelo con grave menosprecio y poco temor de un Dios que podía convertirles en estatuas de sal como lo hizo en otro tiempo. El sacristan por la mañana hallando tal novedad dio parte al Cura que luego lo puso en conocimiento del Sr Obispo y la Policia de aquel Pueblo lo comunicó al Excm^o. S^r. Cap^o. gl. como Subdelegado de Policia en la isla.”¹⁵

Una cançó popular, que narra el succés i anomena els autors del robatori, diu així:

“En Sans y en Perregó,
En Manco y en Masset
Feyan ofici secret
Per robá nostron Señor.”¹⁶

En aquest punt, el cordó de la història es bifurca en dos fils paral·lels a seguir: un és el camí, el periple tortuós que comencen els fugitius; l'altre és veure com s'organitzà un poble consternat per detenir els mencionats malfactors i recuperar el bé que s'havia sostret.

13 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 46.

14 Es recollí aquesta informació de qui fou, fins al 2005, l'escolà major de la parròquia de Sant Antoni Abat de sa Pobla, Antoni Valls Fortesa (1922).

15 A. FURIÓ SASTRE, *op. cit.*, p. [66v-67].

16 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 46. Totes les cançons que anomenam avui populars, un dia algú les creà. Sembla que un glosador de Binissalem, en Miquel Vidal, *Pisca*, compongué cançons narratives de l'episodi estudiat i les féu populars per tota l'illa (LLABRÉS 1959, 299).

Els lladres iniciaren la fuga i s'emportaren a l'esquena el que havien pres. Prou devien anar-se'n satisfets amb les joies robades, d'entre les quals destacava el vericle de la custòdia amb els seus rajos centrífugs tots resplendents.¹⁷ No es devien imaginar que aviat vendrien entre ells els *quens i queues*. A una aturada del camí es temeren que, sense voler o sense haver-hi dat importància quan realitzaven la profanació, se n'havien enduit la joia més apreciada i adorada que hi havia, que no era altra que l'hòstia consagrada que es trobava dins el vericle robat.

La gent major de sa Pobla conta que en aquest moment un dels lladres digué a en Parragó: “-No n'has feta cap mai de més errada!”¹⁸

La discussió de veure què feien amb la forma sagrada es resolgué dins la finca de Son Sintes, quan feien un descans. Una placa, possiblement feta posar pel vicari Parera al frontis de dita

La custòdia amb la rèplica del vericle sostret.

17 Antoni Valls Fortesa puntualitzà que els lladres no s'emportaren tota la custòdia, sinó solament la part superior, coneguda amb el nom de vericle, que és allà on es col·loca la Sagrada Forma. Afegí llavors, que una vegada dissolta la quadrilla es recuperà el valuós objecte i s'hagué de fondre novament, ja que es trobava fet malbé. La peça feta de nou du gravat a la part de darrere el maleït número 1828, recordant quan es reféu.

18 Parera, en la seva narració dels fets, en aquest moment conflictiu que es dona, intercala un diàleg i un dels lladres diu: “- ¡Animals...! ja no'm ferém altre.” (*Sa Marjal*. Vol. I, p. 50).

possessió, recordava que l'hòstia se la menjaren els lladres en aquell indret.¹⁹

La placa de Son Sintes recorda els fets.

Els lladres continuaren el seu camí cap a l'extensa garriga de Son Sant Martí on s'amagaren uns dies. Per por de no ser descoberts decidiren allunyar-se d'aquelles contrades i vengueren a Manacor per refugiar-se a la zona del coll des Vent, als peus de sa Roca des Castellet. La peça que seria més mala de vendre de totes les del botí era el vericle i per això decidiren amagar-lo dins un pou que es trobava en una parcel·la de conró ran del camí que condueix a sa Roca.²⁰

D'altra banda, l'avís del robatori que emet l'escolà al prevere de torn, una vegada descoberta l'endemana, desencadena primerament un rebombori dins la

19 La finca de Son Sintes es localitza a menys d'un quilòmetre de la vila de sa Pobla, al costat de xaloc. Les cases de la possessió fa pocs anys foren esbucades ja que es trobaven en estat ruïnós. El propietari, abans d'executar-ne la demolició, tengué el sentit comú de retirar la placa i guardar-la perquè no es fes trossos. Mn. Parera conta que en Parragó, per solucionar el conflicte que havia aparegut qüestionant què feien amb l'hòstia consagrada, obligà cada membre de la colla a menjar-se'n un tros. Més endavant, en un fragment de la narració de Furió, podrem veure que un dels delinqüents declarà que no tots els integrants del grup n'havien menjat.

20 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 53-54.

vila. Les mostres de sorpresa i indignació foren presents a cada boldró de veïnats. A continuació les autoritats civils i eclesiàstiques locals donaren part dels fets als seus superiors jeràrquics. Aquests ràpidament organitzaren les actuacions a dur endavant que els corresponien segons les seves competències.

El batle, en primera instància, com a màxima autoritat de sa Pobla, manà que es fes un pregó per fer saber a la gent que es prohibia sortir de la vila sense autorització, i per demanar a tots els homes aptes que es presentassin a l'Ajuntament per anar a capturar els lladres.²¹

“Un dia que feia vent,
tot sa Pobla se va alçar,
i varen anar a cercar,
per dins mates i pinar,
el Santíssim Sagrament.”²²

A Ciutat les autoritats civils no quedaren darrere. La intervenció fou ràpida i ferma. Era necessari posar a l'ombra els autors d'aquesta feta tan sonada.

“Dia 6 [febrer]. Se ha publicado un bando en esta capital con incersion de la real orden de 26 de Enero del año pasado sobre la frecuencia de robos en las Igl^{as}. del continente en el que se ofrecen á los que denunciaren esta compañía de ladrones ó á algunos de ellos 3 mil ducados y si fuese uno de la cuadrilla el denunciante se le indultará de la pena en que haya incurrido.

Dia 7. por la mañana ha salido un comisionado de la Sala que es D. Juan Manuel de Junco y un Escribano de Camara que es D. Mig^l. Monblanc para formar la sumaria del robo cometido en la Igl^a. de la Puebla.”²³

A la Seu, el capítol posà fil a l'agulla en l'assumpte i envià al bisbe aquesta carta, en què li sol·licitava el seu posicionament i les actuacions a seguir per reparar la greu injúria que s'havia produït dies abans a sa Pobla:

“Itt^{mo}. s^{or}.”

Si en ningun caso los Ministros del Santuario se hallan en la dolorosa precision de llorar a los pies del Tabernaculo, y manifestar al Pueblo los Religiosos de q^e están penetrados a fin de impresionar a los Fieles la creencia de la Mag^d Divina oculta en el sacramento del Altar, es el que con el mayor dolor de este Cabildo le comunica V. S. I. en su oficio de 7. de los corrientes. Lastimado el corazon de este cuerpo Ecco. y loando el zelo de V. S. I. con que ha resuelto el desagravio publico del horroroso atentado cometido en la Iglesia de la Puebla, está en la determinacion de hacer los mayores sacrificios personales a fin de reparar quanto le sea posible el desacato con que la suma bondad de nuestro

21 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 52.

22 R. GINARD BAUCÀ, *Cançoner popular de Mallorca*. Vol. III, p. 186.

23 A. FURIÓ SASTRE, *op. cit.*, p. [67-67v] i [67v].

buen Jesus ha sido sacrilegamente ultrajada en su mismo Tabernaculo; y mientras que el Cabildo ignore el lugar en donde pára su amabilísimo Redentor y Sumo Sacerdote Cristo Jesus robado con la custodia de aquella Iglesia, aunque hubiesen cesado ya las oraciones publicas, en oraciones privadas continuará en derramar las efusiones de su corazon a los pies del Santuario con el objeto de satisfacer de algun modo el desacato que está sufriendo el Señor en poder de sus robadores, y mover al Cielo para q^e se digne dar a sus Ministros el consuelo de verle restituído en su Tabernáculo. V. S. I. como Pastor de ésta Diocesi, dignese manifestar a éste Cabildo los Sacrificios particulares con que el zelo bien acreditado de V. S. I. desee reparar la grave injuria hecha a su Divina Magestad, séguro que hallará siempre en este cuerpo Eclesiastico disposiciones propias para el lógro de un objeto en que tanto se interesa la gloria del S^r. y la edificación de los fieles. Interin secundando las religiosas miras de V. S. I. el Cab^o. ha acordado que mañana dia 9 de los corrientes, se pongan colgaduras negras en la puerta mayor de ésta Santa Igl^{ia}., en donde permanecerán hasta las doce del mismo dia. Que el Crucifixo del Altar mayor esté igualmente toda la mañana cubierto con el velo morado: que despues de la Misa Mayor se ponga de manifiesto en aquel Altar el Copón cubierto también. Interin se digan las Litanías, verciculos y oraciones *Vt in Rituali proquacumque tribulatione*, a excepcion del Salmo *Exaudiat*, en cuyo lugar se pondrá el *qui habitat*; despues del qual se dirá la Antifona *Apprehendit Pilatus*, con la oracion *Vespice*: Continuando en oración mental, debiendo durar toda la función media hora; la qual se concluirá por fin con la Antifona *d Sacrum Convivium* y oracion propia del Santisimo Sacramento.

Seguirá la rogativa sin interrupción en las demás Parroquias, y Conventos de esta Capital por su orden en la misma hora que lo habrá executado la Santa Iglesia, con la advertencia que en la procesion estacional que debe hacer cada una de las Iglesias la Cruz vaya cubierta con velo morado.

Dios que a V.S. I. Palma 8 febrero de 1828

Por el Cabildo de la Santa Iglesia

Sebastian Socias José Vilella

Itt^{mo}. S^{or}. Dⁿ. Antonio Perez de Hirias Obispo de esta Diocesi.²⁴

La resposta del bisbe de Mallorca, Antonio Pérez de Hirias, a la carta de l'Assemblea dels Canonges de la Seu no és féu esperar. El manifest del seu parer i recomanacions les féu extensibles també a tots els preveres de la diòcesi i als fidels subjectes a la seva jurisdicció, amb aquests mots:

“Nos don Antonio Pérez de Hirias por la gracia de Dios y la Santa Sede apostólica Obispo de Mallorca del Consejo de S. M. &c.

Al venerable Cabildo de nuestra Santa Iglesia Catedral, á los RR. Curas Párrocos de esta nuestra diocesis, y á los demás fieles de cualquier modo sujetos á nuestra jurisdicción, salud en nuestro Señor Jesucristo.

Amados diocesanos: La Religión Santa que profesamos está gravemente ofendida por el sacrilego atentado de haber robado en la noche del día tres de este mes en la Iglesia Parroquial de la Puebla, no solo los Copones de los Sagrarios, sino también el SSmo. Cuerpo de nuestro Señor Jesucristo. Nuestro corazon se angustia, y nuestros ojos vierten copiosas lágrimas al considerar un crimen tan horrendo. Jesucristo Sacramentado por nuestro amor está hecho el objeto de las burlas, y los desprecios de unos hombres peores que los mismos Demonios, que despreciando lo más augusto de nuestra Santa Religión, han vilipendiado aquello mismo que los irracionales no han podido ver sin asombro encorvando sus rodillas en su divina presencia.

Para desagrviar cuanto esté de nuestra parte á la Magestad de nuestro gran Dios gravemente ofendida por tamaño insulto, despues de dirigir continuamente nuestras suplicas al Todopoderoso, hemos acordado, que en esta Capital, y toda nuestra Diócesis se hagan rogativas publicas, por el hallazgo de la SSma. forma consagrada, y que las Iglesias se cubran de luto en señal del sentimiento que debe causar á los fieles la pérdida de esta joya la mas preciosa. En la Santa Iglesia Catedral se principiarán estas rogativas el Sabado nueve de los corrientes, y seguirán estacionalmente por todas la Parroquias, é Iglesias de Religiosos de esta Ciudad: Las Religiosas las harán tambien privadamente en sus respectivos Monasterios. En la parte forense se harán igualmente publicas en el primer día festivo siguiente al recibo de esta, y en la Iglesia de la Puebla (á cuyo Cura Párroco tenemos mandado se hicieran por tres días,) se extenderán hasta nueve, y la Iglesia permanecerá enlutada por espacio de 15 días, en los que prohibimos tocar el organo, y repicar las Campanas, y rogamos de nuevo al magnífico Bayle de aquella Villa, que en este tiempo no permita ninguna de aquellas diversiones públicas, en las que tanto se suele ofender á Dios en tiempo de Carnaval.

Recordemos, amados Diocesanos míos, en la amargura de nuestro corazon el acsecrable crimen cometido contra Jesucristo nuestro amabilísimo Redentor, y entreguémonos al dolor, y á las lagrimas de una verdadera penitencia para desagrviar á este Señor: procuremos buscarle perdido para depositarlo dentro de nuestro corazon, pero purificado por medio de una buena confesion de todos nuestros pecados, porque si así no lo hacemos, lejos de desagrviarle, no haremos otra cosa que entrar á la parte de los abominables sacrilegos ladrones que detestamos. ¿Y habrá alguno entre nuestros amados Diocesanos que quiera participe de delito tan enorme? :: No lo permita Dios por su infinita misericordia.

El Excmo. Sor Capitan General de estas Islas nos ha oficiado como Subdelegado principal de Policia con el fin que hagamos que se dé toda la notoriedad

24 ADM III/151/99.

posible á lo dispuesto, y mandado por nuestra amado Soberano contra los Ladrones de la Iglesias, y condescendiendo con sus justos ruegos, mandamos que en seguida á la lectura de esta nuestra Carta, se lea en el Pulpito la Rl. órden de S. M. (que Dios guarde) comunicada por el Ministerio de Gracia y Justicia con fecha 26 de Enero del año pasado, que es la misma que va inserta en el Bando de dicho Excmo. Sor Capitan gral. de 6 de Febrero de este año. Dado en nuestro Palacio Episcopal de Mallorca á ocho días del mes de Febrero de mil ochocientos veinte y ocho.

Antonio Obispo de Mallorca

Por mandato de S. I. el Obispo mi sr.

D. Juan Justo Bayo y Tomas secret.”²⁵

Podeu fer comptes que la comanda del cap eclesiàstic de l'illa fou escoltada i secundada a tot arreu. Les notícies de les actuacions que es realitzaren són prou eloqüents. Les solemnes manifestacions religioses i l'aboliment, per aquell any, del actes festosos del carnaval ho diuen tot.

Vet aquí com anà la cosa uns dies:

“Dia 8 [febrer]. Se ha hecho por ultima vez Bayle de Mascaras y opera, por haberse mandado cesasen todos los divertimentos publicos sin embargo de ser en el carnaval por el Sacrilego robo de los vasos y del SS^o.

Dia 9. En la Santa Igl^a. concluyda la misa mayor se ha expuesto el Santisimo con el Globo sobre el altar mayor y el clero con el Cabildo y el Sr. Obispo han cantado desde el coro las letanias mayores y el Obispo ha dicho las oraciones á cuya funcion ha asistido el M. I. Ayuntamiento con sus reyes de armas y ministros vestidos de luto. La cruz del altar estaba cubierta de un velo y las puertas del Templo estaban enlutadas con vayetas negras.

Dia 10. Domingo á las 11 y media de la mañana el Clero y Cabildo de la S. Iglesia procesionalmente con la Cruz cubierta ha pasado en rogativa á la Igl^a. de S. Eulalia, asistia á esta devota procesion a demás del Sr. Obispo, la M. I. Ciudad con los maceros cubiertos de luto la que presidia el Exm^o. Sr. Capitan general, y todos los oficiales generales de la guarnicion y demás gefes y oficiales acompañaron al Exelentisimo Sr. D. Juan Sureda y Veri general de los reales Exercitos. Las puertas de la Iglesia de S. Eulalia tambien estaban cubiertas de luto y en un presbiterio todo el clero de la S. Iglesia arrodillado y concluidas las letanias ha dicho las oraciones el Sr. Obispo y despues los cantores an entonado á tono el Salmo Qui habitat in adjutorio Altissimi. y después la antifona y

25 ADM Llibre I (1826-1838) del diari del bisbe Antonio Pérez de Hirias, p. 164-165. Parera transcriu una còpia d'aquesta carta que localitzà, segons ell, a una casa particular de les més nobles i antigues de sa Pobla (*Sa Marjal*, “Carta importantísima sobre el robo de Perregó”. Vol. II, p. 83-85).

oracion del Magnificat del oficio de la Corona de Cristo que reza la S. Igl^a. de Mall^a. el dia 6. de mayo, y despues la antifona y oracion ó Sacrum Convirium, el Pamem de Celo y la Oracion del SS. Con la que se ha concluydo la función.

Dia 11. El Clero de S. Eulalia ha pasado en rogativa á la Igl^a. de S. Cruz y esta mandado que consecutivamente vayan por su orden siguiendo las demás Parroquias y conventos por el atentado cometido contra el SS^o. en la Parroquial de la Puebla.”²⁶

Els dies passaven i els esforços que realitzaven les autoritats civils per capturar els autors del robatori no donaven fruit. Era de vital importància, cosa que encara no es coneixia, saber qui eren els pròfugs per poder seguir la seva petja. La incògnita s'esclarí quan un dels membres de la colla,²⁷ possiblement perquè veïes la mar bruta, acceptà delatar el nom dels seus companys i el seu amagatall per aconseguir l'indult i absolució de tota pena, que es prometia a cada cantonada quan el saig o pregoner recitava la crida dictada pel governador.

Una vegada que es conegué que un dels membres més destacats de la quadrilla era en Parragó, s'envià de Ciutat a la nostra localitat un regiment de soldats d'infanteria, conegut con el Regiment de Soria o el Noveno, per veure si el capturarien. Les sospites eren que pogués tenir el cau o amagatall a Fartàritx.²⁸ De nit, desplegaren els soldats pels carrerons foscs del barri i segurament el soroll dels escorcolls que es realitzarien feren aixecar la llebre. Una crònica de l'època i diferents cançons, que llavors es feren populars, descriuen com es resolgué la caçada:

“Dia 13. en la villa de Manacor persiguiendo una comision de la policia de Palma á Ant^o Rosselló Parragó natural de aquella Villa por sospechas de ser uno de los que robaron en la Igl^a. de la Puebla huyendo este y haciendo armas contra la tropa que auciliava al celador un soldado le pegó un tiro de fusil que le atraveso el cerebro y cayó muerto.”²⁹

26 A. FURIÓ SASTRE, *op. cit.*, p. [67v], [67v-68], [68-68v] i [68v-69].

27 No es pot dir amb certesa quin dels membres de la colla delatà els seus companys. Parera diu que el grup estava format per cinc components. En un principi diu que és en Manco qui acceptà l'indult (*Sa Marjal*. Vol. I, p. 53), el qual apareix a la cançó popular on s'anomenen els autors del robatori. Llavors, després de trobar un document de l'època, possiblement el mateix de Furió, que es presenta transcrit més endavant en aquesta comunicació, canvia d'opinió i substitueix a la cançó en Manco per en Massot (*Sa Marjal*. Vol. X, p. 6). Per afegir al banyat, Joan Llabrés Bernal transcrigué, de les fonts que consultà, que qui havia delatat els seus companys havia estat en Miquel Maset (LLABRÉS 1959, 302).

28 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 57. Parera ens explica que en Parragó s'amagava a la casa d'una amant, en el carrer d'en Metge, conegut avui amb el nom del carrer de la Llum.

29 A. FURIÓ SASTRE, *op. cit.*, p. [69].

“A les onze del sereno
Va matá en Perregó
Un soldadet petitó
Del Regiment del Noveno.

...

En Perregó se pensave
Que no'l porien matá
Un soldat li va tirá
Quant voltave cantonade.

...

Verge de Son Salvadó
Donaumós bon any de carritx.
A sa costa de Fartarig
Mataren en Perregó.”³⁰

Al dematí, mentre reculava la boira, s'escampava la notícia per tot Manacor que havien mort en Parragó. De Fartàritx dugueren el seu cadàver a la plaça de la vila i allà el tengueren estès en el pedrís de la porxada tot el dia perquè la gent prengués consciència de com acaben els delinqüents.

Una creu que li trobaren penjada al coll serví perquè li donassin sepultura cristiana, ja que les autoritats eclesiàstiques n'eren reticents:

“Perregó si no dus creu
No't daven terra sagrada,
Perque a les clares se veu
Qu'es teu cos fa flamerada.”³¹

Així li anà a en Parragó. Els seus companys, si no acabaren d'igual manera, acabaren detinguts:

“Dia 17 [març]. Han sido apresados varios complices en el robo de las alajas y del SS^o. de la Puebla incluso un patron extranjero que las transportó á Menorca.

Dia 26. Á las 4 de la tarde fue apresado en las inmediaciones de la Villa de Binisalem Miguel Mas alias Maset de la Villa de Alaró capitán de la pandilla que

robó las alajas y el SS^o. de la Puebla. Fue perseguido desde el lugar de S^a. Eugenia hasta los campos de Binisalem donde fue herido malamente en un muslo de un tiro de pistola del que cayo y fue conducido á la prision de dicha Villa.

Dia 27. Á las 9 de la mañana ha fallecido en la Villa de Binisalem el criminal Migl. Mas de resultas de la herida de pistola que recibio en un muslo cuando le perseguian los Voluntarios y los Paysanos y ha sido enterrado en el sementerio de aquella Villa. Este Capitan fiero é irreligioso fué el que asociado de los ladrones Antonio Rosselló Parragó y Martin Masot el primero de Manacor i este de Andrayx los que, (Parragó pago su delito muriendo desgraciadamente en su Pueblo, y Masot por delator de la cuadrilla ha obtenido el indulto,) fueron á robar los vasos sagrados que se han recuperado ya, y el Santisimo que con sacrilega osadia se comieron Parragó y Maset dividiendo la forma en dos partes.”³²

Gràcies a les declaracions del lladre que sol·licità l'indult es pogué recuperar l'apreciat vericle, que es trobava amagat dins el pou pròxim a sa Roca des Castellet. *Sa Marjal* ens recorda que aquest pou, que es trobava a sota d'un marge i tenia una capelleta al coll, fou tapat pel sen Melis a principis del segle XX, perquè pensant en el macabre episodi tenia por quan hi passava.³³ Segons alguns testimonis que la veren, en aquest indret, fins fa uns quinze anys, hi hagué una placa de pedra aferrada al marge amb una inscripció de recordança. Aquesta placa fou col·locada després que s'hagués tapat el pou i que Mn. Joan Parera hagués visitat el lloc. Així, hi ha la possibilitat que hagués estat ell qui la fes posar, ja que suggeria que se'n posàs una, de pedra de Santanyí, i que dugués esculpida la inscripció “Alabat sia el Santíssim Sagrament de lo Altar. Pere sempre sia alabat. Amén”.³⁴

Agraïment

Voldria agrair a diferents persones l'ajut que m'han ofert per fer la feina d'investigació i redacció de la comunicació. Primerament vull dedicar la comunicació a Mn. Antoni Gili Ferrer, el qual, en diferents vegades abans de morir (el desembre de 2010), m'obrí les portes de casa seva per ajudar-me i orientar-me amb els seus savis consells. Llavors he d'anomenar Alexandre Ballester Moragues, Àngels Rius Bou, Antoni Riera Vives, Carlos del Olmo, Jaume Salamanca Cladera, Mn. Joan Pons Payeras, Joan Riera Bordoi, Joan Llabrés, Llorenç Mir Gost, Maria del Pilar Castor Binimelis i Sebastià Sansó Barceló.

30 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 57-58. La madona Maria Gomila Lluïl (1910) l'any 2011 recordava del seu padrí la primera cançó. L'amo en Joan Munar Font (1900-2008), l'any 2007, recordava tres versos d'aquesta darrera cançó.

31 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 59. Vaig recollir a Manacor, el mes d'agost de l'any 2007, la mateixa cançó de boca de l'amo en Joan Munar Font, amb la variació següent al tercer vers: “Quanta vegada se veu”.

32 A. FURIÓ SASTRE, *op. cit.*, p. [69v]-70, 70 i 70-[70v].

33 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 56.

34 *Sa Marjal*. Vol. I, p. 56. Sabem, encara que no s'ha pogut localitzar, que hi ha un article en la revista *Perlas y Cuevas* que parla de la desaparició de dita placa. Segons alguns testimonis actuals, la placa es trobava en la parcel·la 576 del polígon 34. Les coordenades aproximades són les següents: UTM (ETRS 89). x: 518541, y: 4376854.

ARXIU I BIBLIOTEQUES CONSULTATS

Arxiu Diocesà de Mallorca (ADM)
Arxiu Municipal de Manacor (AMM)
Arxiu Municipal de Pollença (AMP)
Biblioteca de la Fundació Bartomeu March
Biblioteca de l'Abadia de Montserrat (Barcelona)

BIBLIOGRAFIA

- CARVAJAL MESQUIDA, Albert; GOMILA GRIMALT, Antoni (2010). *Així és Fartàritx*. Ajuntament de Manacor. Manacor.
- FURIÓ SASTRE, Antoni (1840). *Noticario o Anales de Mallorca correspondientes a los años 1825 hasta 1840*. (llibre manuscrit). Palma.
- GINARD BAUÇÀ, Rafel (1983). *El cançoner popular de Mallorca*. Volum III (segona edició). Editorial Moll. Palma.
- LÓPEZ CRESPI, Miquel (2002). *Temps i Gent de sa Pobla*. Col·lecció "Uialfàs", núm. 1. Ajuntament de sa Pobla. Sa Pobla.
- LLABRÉS BERNAL, Joan (1959). *Noticias y Relaciones históricas de Mallorca (siglo XIX)*. Tom II (1821-1840). Palma.
- OLIVAR, Alexandre (1977). *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca del Monestir de Montserrat*. Col·lecció "Scripta et documenta", núm. 25. Monestir de Montserrat.
- Revista *Sa Marjal*. Edició facsímil publicada per l'Ajuntament de sa Pobla (1990). Volum I (toms I-II). 1909-1910. Sa Pobla.
- Revista *Sa Marjal*. Edició facsímil publicada per l'Ajuntament de sa Pobla (1990). Volum II (toms III-IV). 1911-1912. Sa Pobla.
- Revista *Sa Marjal*. Edició facsímil publicada per l'Ajuntament de sa Pobla (1990). Volum X (toms XIX-XX). 1927-1928. Sa Pobla.

Jo som perlera

Sebastià Sansó Barceló

Després de tractar el tema de la indústria més significativa de Manacor des del punt de vista socioeconòmic, la idea de donar a conèixer les vivències de les protagonistes des d'un caire més personal va convertir-se en la base d'aquest treball, elaborat exclusivament amb fonts orals, per mitjà de les entrevistes que amablement ens concediren les dues protagonistes.

És, en definitiva, la història de dues dones manacorines i perleres, de les més antigues que podem trobar avui dia a Manacor. La segona generació d'aquelles dones que amb el seu esforç, mai no suficientment reconegut, ajudaren decisivament a superar la crisi que afectava Manacor durant els primers anys del segle passat. Per tal de conèixer un poc més les diverses tasques que es duïen a terme dins la fàbrica, s'ha considerat convenient aportar el testimoni de dues obreres dedicades a labors diferents.

D'acord amb la tradició, les dues aconsegueixen amb el paradigma que defineix la major part de la classe treballadora de Manacor: dona perlera casada amb home fuster.

Na Catalina Bauzà Ferragut, *Pastureta*, va néixer a Manacor el 24 d'abril de 1923 i vivia al carrer d'Artà número 57. Com moltes altres dones de la seva família, quan arribà l'hora de guanyar-se la vida la sortida natural fou fer-se perlera. Ho havia estat la seva mare, les seves ties i també ho serien les seves germanes Aina (Manacor, 22-11-1925), Bàrbara (Manacor, 11-09-1928) i Antònia (Manacor, 16-11-1935).

La seva mare, Catalina Ferragut, consta amb el número 38 a la relació del personal d'Hugo Heusch & Cia. de 1915, destinada al Taller III. Aleshores tenia 17 anys i vivia al carrer d'en Colom número 66, al raval de Fartàritx, un dels barris de Manacor que més perleres aportava. Començà des de nina i fins que es va casar, com també ho feren les seves germanes Bàrbara, de 15 anys, inscrita igualment al Taller III amb el número 140, i Magdalena. La primera va entrar a treballar a IEPISA el 31-01-1944 amb el número 536; la segona començà a la